

GINKO BILOBA L O‘SIMLIGINING BOTANIK TAVSIFI, TARAQALISHI VA AHAMIYATI

Fozilova Rohila Zokirjon qizi

Andijon davlat pedagogika instituti talabasi

Annotatsiya. Maqolada Ginkgo biloba o'simligining morfologiyasi, botanika tavsifi, tarqalishi va ahamiyati muhokama qilinadi.

Kalit so‘zlar: endosperm, megasporofill, mikrosporofill, ikkilamchi yo'g'on ichak, ayol, zigota.

Аннотация. В статье обсуждается морфология, ботаническое описание, распространение и значение растения гинкго билоба.

Ключевые слова: эндосперм, мегаспорофилл, микроспорофилл, вторичная толстая кишка, самка, зигота.

Annotation. This article discusses the morphology, botanical description, distribution, and importance of the ginkgo biloba plant.

Key words: endosperm, megasporophyll, microsporophyll, secondary large intestine, female, zygote.

Tabiiy sharoitda ginkgo faqat Sharqiy Xitoyning Tyan-mu Shan tog'ida ozroq maydonda saqlanib qolgan. So'nggi paytlarda Xitoydan ginkgoning ikkinchi turi topilganligi haqida ma'lumotlar bor. Ginkgo so'zi yapon tilidan olingan bo'lib, "kumushrang o'rik" yoki "kumushrang meva" degan ma'noni anglatadi. Yaponiya, Xitoy, Koreyada muqaddas daraxt sifatida ziyoratgoh joylarda, xiyobonlarda o'stirilgan. 1730-yillarda u G'arbiy Yevropaga, 1780-yillardan keyin esa Shimoliy Amerikaga keltirilgan. 1771-yilda K.Linney bu o'simlikka Ginkgo biloba L. deb ilmiy nom bergan. Ko'p mamlakatlarda, shu jumladan O'zbekistonda ham 1920-yildan boshlab manzarali o'simlik sifatida o'stiriladi. Dastlab Samarqandga 1870-yillarda keltirilgan.

Ginkgo (Ginkgo biloba) — ochiq urug'li o'simliklar bo'limining ginkgodoshlar oilasiga mansub hozirgi yagona vakili hisoblanadi. Daraxtning bo'yi 40 m gacha, diametri 1 m gacha; yosh niholi ba'zi nina bargli daraxtlarga o'xshab ketadi, ammo lekin borabora tashqi ko'rinishdan terak tusini oladi. Barglari bandli, yelpig'ichsimon, o'rtasida o'yig'i bor, kuzda to'kiladi. Ginkgo ikki uyli o'simlik, erkak va urg'ochi gullari kichikroq ko'chalarga to'plangan bo'ladi. Urug'i yumaloq, danakli mevaga o'xshaydi. Mevasi va urug'i yeyiladi. Janubiy Xitoyning ba'zi joylaridagina yovvoyi holda o'sadi. Qrimning janubida va Kavkazning Qora dengiz sohilida ekiladi.

O'rta Osiyoda ginkgoning barg va yog'och qoldiqlari yuqori perm va trias davriga tegishli yotqiziqlarda topilgan. Hududda ginkgoning 15 dan ortiq turi o'sgan. Jumladan 2 turi Janubiy O'zbekistonda, Tojikiston va Turkmanistonda o'sganligi aniqlangan.

Ginkgoning bir qancha turlari Shimoliy O‘zbekiston, Qozog‘iston, Qirg‘iziston va deyarli hamma davlatlarda yo‘ra, bo‘r va uchlamchi davr qatlamlaridan topilgan.

Mikrosporofillari qisqa bandli, har bittasida 2 ta, ba‘zan 3—4 ta mikrosporangiy (changdonlar) joylashgan. Mikrospoiangiylaida hosil bo‘ladigan mikrosporalar (changlar) sagovniklarning mikrosporasiga o‘xshaydi. Mikrosporaning o‘sib, spermilyli gametofitga aylanishi mikrosporangiydan ajralib chiqmasdan avval uning ichida boradi. Tayyor mikrospora shamol yordamida tarqalib urug'kurtakka tushadi. Mikrospora bahorda urug'kurtakning chang kamerasiga tushgandan so'ng undan ikkita harakatchan spermatozoid hosil bo'ladi. Spermatozoid tuxum hujayrani urug'lantirgandan so'ng zigota, undan keyin murtak hosil bo'ladi. Urug'kurtakning integumentidan urug' po'sti hosil bo'lib, uning tashqipo'sti yumshoq etli qavatga aylanadi. Urug' murtagining taraqqiyoti ko'pincha urug' yerga to'kilgandan so'ng boradi. Bu jihatdan ginkgolar ham sagovniklarning taraqqiyotiga o'xshab ketadi. Ginkgoning urug'ida tinim davri bo'lmaydi.

Ginkgo biloba o‘simligining ahamiyati ko‘p qirrali:

1. *Ekologik ahamiyati:* Ginkgo daraxtlari atmosferani tozalashga yordam beradi, karbonat anhidridni so‘rib olib, kislorod chiqaradi. Shuningdek, ularning soya berishi va havo sifatini yaxshilash xususiyati bor.

2. *Salomatlikka foydasi:* Ginkgo bilobaning mevalari va yaproqlaridan tayyorlanadigan preparatlar qon aylanishini yaxshilash, xotirani mustahkamlash va bosh miya faoliyatini yaxshilash xususiyatiga ega. Shu sababli, u ko‘plab dorivor preparatlarda qo‘llaniladi.

3. *Tarixiy va madaniy ahamiyati:* Ginkgo daraxtlari Xitoyda ming yillar davomida muqaddas daraxtlar sifatida e'tirof etilgan. Ular tinchlik va uzoq umr ramzilaridan biri hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, Ginkgo biloba — balandligi 30 metrdan oshadigan, qishda bargini to'kadigan siyrak shox-shabbali daraxt. Barglari oddiy, uzun bandli, yaprog'i yelpig'ichsimon, ikki bo'lakli. Poyasining o'zak qismi kam taraqqiy etgan. Lekin kambiy va po'stloq parenximasi yaxshi rivojlangan. Ginkgoning ignabargli daraxtlardan farqi shundaki, unda smola hosil bo'lmaydi.

Biz dori-darmonlardan foydalanayotganimizda, ko'pincha ularni shifobaxsh o'simliklardan tayyorlanayotganini hayolimizga ham keltirmaymiz. Masalan: kardiovalen — yurak kasalliklarini davolashda qo‘llaniladigan sifatli dorilardan bo‘lib, u do‘lana, asarun (valeriana), sariqgul (adonis) va boshqa bir qancha o‘simlik turlaridan tayyorlanadigan murakkab birikmadir. Hozirgi vaqtda tibbiyotda ishlatiladigan 900 dan ortiqroq xil dori-darmonlarning uchdan bir qismi dorivor o‘simliklarning mahsuli hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘.Pratov, L.Shamsuliyeva, E.Sulaymonov, X.Axunov, K.Ibodov, V.Mahmudov. Botanika (morfologiya, anatomiya, sistematika, geobotanika). Toshkent - 2006.
2. A.Q. Qayimov, E.T. Berdiyev. “Dendrologiya”. Toshkent - 2012.
3. Botanika (o‘quv qo‘llanma). Toshkent - 2018.
4. Tursunova Gulbahor Sultanova, Komilova Shoira Rafiqova. Botanika asoslari (o‘quv qo‘llanma). Toshkent - 2009.
5. E.T. Berdiyev, SH.F. Gulamxodjayeva. “Manzarali daraxtlarni ko‘paytirish”. Toshkent - 2020.
6. “Gul va manzarali o‘simliklar o‘simliklar florasi va sistematikasi” uslubiy qo‘llama. Namangan - 2022.
7. Begmatova, D. M. (2022). Yoshlarning kasbiy ijtimoiylashuvida–xalq pedagogikasining didaktik va akmeologik ahamiyati. *Journal of Integrated Education and Research*, 1(6), 146-149.
8. Bakhronova, D., Alavutdinova, N., Israilova, S., & Vilchis, V. V. Color Lexemes in Context: Cognitive and Cultural Explorations.
9. Saodat, I. Ko ‘k’ leksemasining etimologik tavsifi. *O‘zbekiston*, 75.
10. Israilova, S. (2022). “Ko ‘k’ leksemasi semantikasini yoritishda tezaurus modelidan foydalanish. *Computer linguistics: problems, solutions, prospects*, 1(1).
11. Джалилова, С. М. (2024, November). Цветовые образы в испанском языке: этнолингвистические аспекты. In *Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit* (pp. 150-151).
12. Shamahmudova, A., & Djalilova, S. (2024). Retracted: Discourse strategies of ecology and environment. In *BIO Web of Conferences* (Vol. 84, p. 04025). EDP Sciences.
13. Джалилова, С. М. (2024, November). Лингвокультурные особенности пословиц испанского языка. In *Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit* (pp. 331-333).
14. Rustamdzhyanovna, K. F. (2021). Problems of development of professional foreign language oral speech of students of philology. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 12(6).
15. Khosilova, F. R. U., & Kalinina, O. N. Historical Context of Professional Speech Formation in Philology Education.
16. Ядгарова, Г. И., Шакарова, Ф. Д., Калинина, О. Н., & Хосилова, Ф. Р. (2020). Роль речевых ситуаций в обучении иноязычной речи. *Молодой ученый*, (17), 155-157.